

TÜRKİYE'DE EĞİTİM BÜTÇESİ

Uğur AKIN*

Özet

Bu çalışmada, bütçe rakamları aracılığıyla Türkiye'nin eğitim bütçesi tartışılmıştır. Öncelikle bütçe ve eğitim bütçesi kavramları tanıtılmıştır. Ardından okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim bütçelerine ilişkin rakamlar ele alınmıştır. Bunun yanında halkın eğitime katkısı da incelemeye dahil edilmiştir. İncelemeye temel oluşturan rakamlar 1995-2007 dönemini kapsamakta olup, veriler Millî Eğitim Bakanlığı Bütçe Birimi'nin hazırladığı Bütçe Kesin Hesapları'ndan elde edilmiştir. Bu yıllar içindeki artış ve düşüşler çerçevesinde yapılan tartışma ile Türkiye'nin eğitim bütçesi yorumlanmaya çalışılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda genel olarak eğitim bütçesinin yüksek rakamlardan oluştuğu ancak bu kaynakların çoğunun personel giderlerine sarf edildiği görülmüştür. Özellikle eğitim yatırımlarına ayrılan payın yetersizliği, vurgulanması gereken önemli bir nokta olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bütçe, eğitim bütçesi, halkın eğitime katkısı

Giriş

Eğitim harcamalarının ülkenin geleceğinin inşasında önemli yer tuttuğunun bilinmesine rağmen, eğitim yatırımlarının bir türlü istenilen seviyeye ulaşamaması eğitim üzerine kafa yoran çevreler için süregelen bir paradoks oluşturmayı sürdürmektedir. Bunun yanında, çağdaş medeniyetler seviyesinin üzerine çıkmak hedefimize ulaşmak adına bel bağladığımız eğitim sistemimizin amacına ulaşmasının iyi bir planlama ile mümkün olacağı kabul gören bir yargıdır. Adem (1997, 17)'e göre, eğitim planlaması genel ekonomik ve toplumsal planlamanın ayrılmaz bir parçasıdır.

Bireylerin gelir seviyelerinin artmasında insan sermayesinin önemi bilinmektedir. Bu sermayeyi arttıran en önemli etmen ise eğitimidir. Eğitim sayesinde bireyler arası ekonomik ve sınıfsal eşitsizliklerin en aza indirilmesi sağlanmaktadır (Antoninis ve Tsakoglou, 2001). Ancak bunun sağlanması için öncelikle eğitime yatırım yapılması gerekmektedir.

Eğitim Ekonomisinin kurucusu olarak bilinen Amerikalı iktisatçı Theodore W. Schultz geri kalmış ülkelerin kalkınamama nedeninin eğitime gereken yatırımı yapmaması olduğunu belirtmiştir. Gelişmiş ülkelerde eğitim harcamaları GSMH'nin % 3-7'si ve genel kamu harcamalarının da % 15-20'si civarındadır. Eğitim iktisatçısı Le Thanh Khoi, genel kamu giderlerinin % 15-20'sinin eğitime, eğitime ayrılan kaynağın da % 10-15'inin de eğitim yatırımlarına ayrılmasının dengeli bir gelişim oluşturacağını belirtmektedir (Adem, 1997, 3-54). Ancak, eldeki verilere göre ülkemizde eğitime

* Arş. Gör.; Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı.

yeterli kaynak ayırlamamakta ve bu durum Türkiye’de eğitim bütçesini incelenmesi gereken bir sorun olarak gündeme getirmektedir.

Bütçe Kavramı

Bütçe, devletin gelir kaynaklarıyla giderlerini belirtmesi, bunlar arasında denge kurması ve de bu kaynakların elde edilmesi ve harcamaların yapılmasına belli bir dönem yetki veren bir yasa olarak tanımlanmaktadır (Coşkun, 1995, 12). Adem (1993, 184) bütçeyi, bir kuruluşun genel politikasını yansıtan, kuruluş hizmetlerinin maliyet ve yararının karşılaştırılmasına izin veren, bütçe döneminde yapılacak uygulamaların düzenli bir biçimde izlenmesine olanak sağlayan ve söz konusu hizmetlere ilişkin harcama yetki ve sorumluluklarını belirleyen ayrıntılı bir etkinlik ve gider kesirme belgesi, olarak tanımlarken, Balcı (2005, 29), devlet ya da bir kuruluşun, gelecekteki belirli bir süre için tasarladığı gelir ve giderlerinin ayrıntılı parasal bir planı olarak tanımlamaktadır. Fransız maliyecisi Edgar Allix ise bütçeyi, devletin belirli bir süre içindeki gelir ve giderlerini tahmini olarak belirleyen, gelirlerin toplanmasına ve harcamaların yapılmasına izin veren bir tasarruf, olarak tanımlamaktadır (Edizdoğan, 1995, 4). Başaran (2006, 460)’a göre ise bütçe daha öz bir tanımla “örgütün etkili çalışmasını sağlayacak parasal plan ya da taslak” tır.

Adem (1993, 185) bütçeyi daha iyi anlaşılması için şu özellikleri ile tanımlamıştır:

1. Kuruluşun politikasını uygulama aracı,
2. Kuruluşun etkinlik planı,
3. Belli bir dönemde kuruluşun etkinliklerini, bu etkinliklerin maliyet ve sonuçlarının karşılaştırılmasına, gerekirse yeniden gözden geçirilmesine izin veren belge,
4. Ödenekleri işlevlerine göre gösteren bir belge,
5. Kuruluşu yönetenlerin yetki ve sorumluluklarını belirleyen ve etkinliklerin yasal dayanağı,
6. Hükümetin etkinlikleri denetlemesine yardımcı,
7. Gelecek bütçe planlarına ışık tutucu.

Edizdoğan’a göre ise bütçenin; devletin geleceğe ait gelir ve gider tahminlerini göstermesi, gelirlerin toplanmasına ve harcamaların yapılmasına önceden yetki vermesi ve gelir-gider tahminlerinin denk olması gerekmektedir (1995, 6–9).

Bütçe kavramını anlamak adına genel bütçe, özel (katma) bütçe ve konsolide bütçe kavramlarının da bilinmesi yerinde olacaktır. Genel bütçe, merkezi idare için ayrılan bütçeyi ifade ederken, katma bütçe, giderleri özel gelirlerle ve genel bütçe dışında yürütülen etkinliklerle karşılanan kamu kuruluşlarının bütçeleridir. Genel bütçe ile genel bütçe dışında kalan bütçelerin bir arada düşünülmesi sonucu ortaya çıkan bütçeye ise konsolide bütçe denilmektedir (Edizdoğan, 1995, 58–68). Eğitim bütçesi açısından düşünüldüğünde, okulöncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim bütçelerinin genel bütçe; yükseköğretim kurumlarını oluşturan üniversitelerin bütçelerinin ise özel bütçe içinde olduğunun bilinmesi yerinde olacaktır.

Eğitim Bütçesi

Eğitim bütçesi her şeyden önce bir planlama uğraşısıdır. Eğitim planlamasının temel amacı, eğitimin genel kalkınmaya, istihdama ve bütünüyle ekonomik yaşama dönük olmasıdır (Aydın, 2000, 134–135). Eğitimin ekonomik gelişmenin kaynağı olduğu kabul edilmektedir (Nartgün, 2004, 208). Para eğitim sisteminin doğrudan girdisi olmamakla beraber, bütün girdilerin sağlanmasının kaynağı konumundadır (Başaran, 2006, 443). Eğitim harcaması, genel ve katma bütçeli dairelerin, özel kesim ve kamu iktisadi kuruluşları bütçelerinden eğitim hizmetlerine yapılan tüm harcamalar, olarak tanımlanmaktadır (Adem, 1993, 94). Eğitim bütçesi ise eğitim planlamasının bir parçası niteliğinde olup bir eğitim kuruluşunun örgüt planında yer alan ve bütçe yılı içerisinde gerçekleştirilmesi gereken, proje program ve işlere harçayacağı parayı ve bunların gelir kaynaklarını gösteren bir tasarımdır (Balci, 2005, 47).

Eğitimde bütçeleme en geniş tanımı ile eğitime ne kadar kaynak ayrılacağı ve ayrılan kaynakların hangi eğitim programlarına ve eğitim hizmetlerine aktarılacağı konularına ilişkin karar verme sürecidir (Tural, 2002, 285). Bütçe, kapsamı, ayrıntıları ve içeriğiyle uygulama döneminde yönetsel kararları olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle iyi bir eğitim bütçesi, belirlenen amaçlara ulaşmayı kolaylaştırıcı, gerçekçi kaynaklara dayanan, yapılacak etkinlikleri ayrıntılı bir plan-program çerçevesinde gösterebilen bir nitelikte olmalıdır (Adem, 1993, 190).

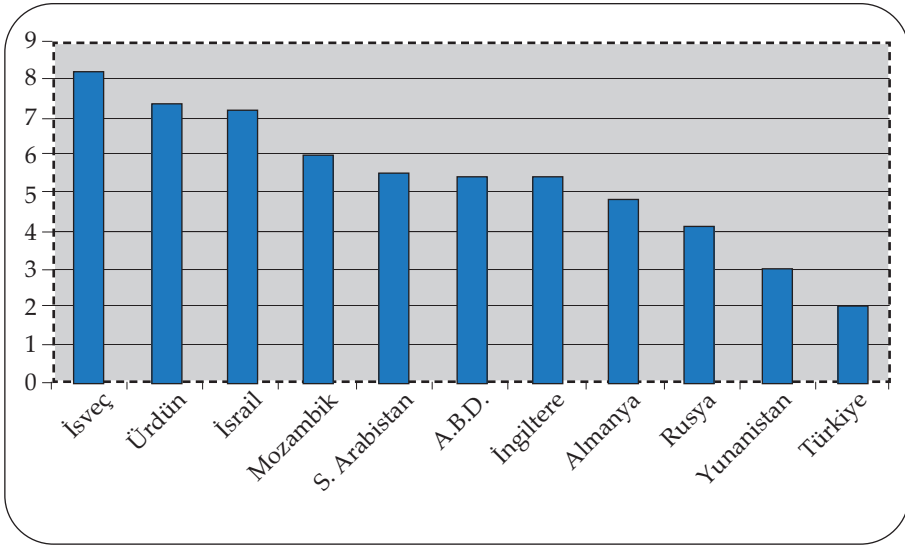
Eğitim sistemine kaynak ayrılmasının nedeni, eğitimin ekonomik kalkınmanın bir tür çoğaltanı olması olarak belirtilirken (Karakütük, 2003, 159), eğitimde bütçe hazırlanmasının amacı harcamalarla nitelik arasında bir ilişki kurmak olarak açıklanmaktadır (Adem, 1997, 29). Eğitime ayrılan kaynağın miktarı önemli olduğu gibi ayrılan kaynağın nasıl kullanıldığı da bir o kadar önemlidir. Yani bütçeden eğitime büyük kaynaklar ayırmak, bu kaynakların etkili kullanımı sağlanmadıkça eğitim sistemi açısından beklenen etkileri doğurmayacaktır.

Eğitime ayrılan kaynakların etkili kullanımı için iyi bir planlama yapılması, kıt kaynakların kullanılacağı kalemlerin inceden inceye hesaplanması, bunun içinse eğitim harcamalarının önceden tahmin edilmesi ve bütçenin buna dayalı olarak yapılması gerekmektedir. Toplam eğitim harcamalarını tahmin ederken uygulamada karşılaşılan birçok güçlük vardır. Adem (1997, 24–25) bu güçlükleri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Bütçe rakamları belirlenirken esas alınan verilerin tasarıya dayalı veriler mi yoksa kesin hesap yasalarına dayalı veriler mi olduğu açıkça bilinmelidir. Çünkü ülkemizde kesin hesap yasaları birkaç yıl sonra açıklanmaktadır. Bu rakamlar da tasarı rakamlarından farklı olmaktadır.
2. Genel bütçede, il özel idare, belediye ve köy bütçelerinden eğitime ayrılmış ödenekler bulunmamaktadır.
3. Millî Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu dışındaki bakanlık ve kamu kuruluşlarının eğitim harcamalarına ilişkin verilere istatistik raporlarında rastlanamamaktadır.
4. Özel okulların harcamalarına ilişkin istatistiksel verilere ulaşılamamaktadır.

Eğitimin kaynak planlaması yapılırken bu gibi sorunlar öncelikle aşılması gereken sorunlardır.

Eğitim bütçesi bir yandan da ülkenin eğitime verdiği önemi yansıtmaktadır. Başaran'a (2006, 464-465) göre eğitime verilen önemin üç göstergesi vardır. Bunlar; öğrenci başına düşen eğitim harcamasının artması, eğitim bütçesinin artması ve eğitim harcamalarının ulusal gelire oranıdır. Bray ve Borevskaya (2001) da devletlerin eğitime verdikleri önemin eğitim harcamalarının kamu harcamaları içindeki oranıyla doğru orantılı olduğunu belirtmektedir. Şekil 1'de çeşitli ülkelerin GSMH'den eğitime ayırdıkları yüzdeler verilmiştir.

Şekil 1. Çeşitli Ülkelerin GSMH'den Eğitime Ayırdıkları Paylar (2001)

Kaynak: Başaran, İ. E. (2006). Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Ekinoks Yayınları, Ankara.

Eğitime gerekli kaynakları ayırmadan kalkınmanın sağlanamayacağı, ülkelerin kıt kaynaklarının önemli kısmını eğitime ayırmalarından açıkça anlaşılmaktadır (Karakütük, 2006). Şekil 1'deki 2001 yılı verileri incelendiğinde ülkemizin GSMH'den eğitime ayırdığı payın % 2 düzeyinde kaldığı, bu payın Mozambik'in GSMH'den eğitime ayırdığı payın üçte biri düzeyinde olduğu görülmektedir. Diğer taraftan Adem (1997, 83-84) bir ülkenin eğitim harcamalarını etkileyen kimi etmenler bulunduğunu belirtmektedir. Bu etmenler şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Ülkenin genel ekonomik düzeyi,
2. Kişi başına düşen ulusal gelir,
3. Siyasal iktidarların izlediği politika,
4. Halkın eğitim istemi ve eğitime gösterdiği ilgi,

5. Öğrenci sayısı,
6. Öğrenim çağında bulunan nüfusun okullaşma oranı,
7. Okullarda okutulan ders sayısının artması,
8. Eğitim personeli sayısının fazlaca arttırılması,
9. Araştırma çalışmalarının hızla artması,
10. Öğretimin teknik hale gelmesi.

Sıralanan etkenler ülkemiz açısından incelendiğinde özellikle okul çağındaki nüfusun fazla olmasının eğitime ayrılan kaynak açısından bir dezavantaj oluşturduğu söylenebilir. Ancak ilk bakışta karşımıza çıkan bu olumsuz tablo, genç nüfusun istenildiği gibi yetiştirilebildiği durumdaki fırsatlar düşünüldüğünde bir avantaj olarak algılanmalıdır.

Türkiye’de Eğitim Bütçesi

Bir ülkede eğitimin finansmanı; devlet, eğitim kuruluşları, öğrenciler ve aileleri, özel kuruluşlar ve işletmeler, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yabancı ülkelere, kuruluşlardan ve uluslararası örgütlerden sağlanan krediler ve bağışlardan biri ya da birkaçı ile sağlanmaktadır (Karakütük, 2006). Başaran’a (2006, 466–471) göre eğitim örgütünün en önemli parasal kaynakları genel gelirler olarak; genel bütçe, il özel idaresi bütçesi, köy bütçeleri ve son zamanlarda bunlara eklenen öğrenci katkıları ile özel gelirleri oluşturan; döner sermaye, bağışlar, okul kurma ve koruma derneği ve öbür kaynaklardır. Tural (2002, 322) ise Türkiye’de eğitimin finansman kaynaklarını şu şekilde sıralamıştır:

1. Devlet gelirinin belli bir oranı
2. İl özel idare bütçeleri yıllık gelirlerinin belli bir oranı
3. Belediye gelirlerinin belli bir oranı
4. Yıllık köy bütçeleri gelirlerinin belli bir oranı
5. Eğitim sistemine doğrudan kaynak sağlamak için toplanan vergiler
6. Eğitim alanların ödeyeceği katkı payları ve harçlar
7. Mesleki eğitimde işverenlerin sağladığı fonlar
8. Okul düzeyinde yaratılan diğer parasal kaynaklar
9. Diğer gelirler

Eğitim finansmanının gelişmiş ülkelerde aile ve firmalara, gelişmekte olan ülkelerde ise yeni vergiler konulması ve özel okulların teşvik edilmesine doğru yöneldiği görülmektedir (Ünal, 1996, 304). Türkiye’de ise eğitim harcamalarının tamamına yakını devlet tarafından finanse edilmektedir (Adem, 1997, 36).

Devletlerin eğitim harcamalarına ayırdığı kaynak bir anlamda eğitime verdikleri önemi yansıtmaktadır (Ünal, 1996, 309–310). Gelişmiş ülkelerde bu rakam % 5 iken Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde % 3.5 ve gelişmemiş ülkelerde % 2 civarındadır (Balçı, 2005, 47). Tablo 1’de GSMH ve konsolide bütçe büyüklüklerinin toplam eğitim harcamalarına oranları verilmiştir.

Tablo 1. Eğitim İçin Ayrılan Bütçe Ödeneklerinin Yıllara Göre Dağılımı (Bin TL)

Yıl	Bütçe Ödenekleri			Toplam Eğitim Bütçesinin	
	MEB	YÖK	Toplam	Konsolide Bütçe Payı (%)	GSMH Payı (%)
1995	135.572.4	45.232.8	180.805.2	13,5	2,30
1996	257.601.1	92.172.8	349.773.9	9,8	2,37
1997	510.063.6	202.352.4	712.416.0	11,2	2,81
1998	1.243.108.0	422.656.9	1.665.764.9	11,3	3,39
1999	2.130.308.5	676.899.8	2.807.208.3	11,7	3,50
2000	3.350.330.0	1.054.610.7	4.404.940.7	9,3	3,52
2001	4.046.305.6	1.364.901.5	5.411.216.1	11,2	3,53
2002	7.460.991.0	2.495.967.7	9.956.959.7	10,1	3,54
2003	10.179.997.0	3.346.669.0	13.526.666.0	9,2	3,81
2004	12.366.236.2	3.689.754.7	16.055.990.9	10,7	3,83
2005	14.882.259.5	5.218.465.0	20.100.724.5	12,9	4,18
2006	16.568.145.5	5.846.822.7	22.414.968.2	12,8	4,15
2007	21.355.534.0	6.586.537.0	27.942.071.0	13,6	4,45
O R T A L A M A				11,33	3,49

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2006, 214

Tablo 1'deki rakamlar incelendiğinde 1995 yılından bu yana ülkemizde konsolide bütçeden eğitim harcamalarına ayrılan payın % 9.2 (2003) ile % 13.6 (2007) arasında değiştiği görülmektedir. Konsolide bütçeden eğitim harcamalarına ayrılan payın 1995–2007 sürecindeki ortalamasının % 11.33 olduğu görülmektedir. 2007 yılında bu rakam % 13.6 ile ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir. Yine Tablo 1 incelendiğinde 1995–2007 sürecinde toplam eğitim harcamalarının GSMH içindeki payının % 2.30 (1995) ile % 4.45 (2007) arasında değiştiği ve bu süreçte ortalamanın % 3.49 olduğu görülmektedir. 2007 yılında bu rakam 4.45 ile yine ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir. Rakamlar, 1995'ten 2007'ye eğitim harcamalarının özellikle GSMH içindeki payının düzenli olarak arttığını göstermektedir.

Eğitim harcamalarının büyük kısmı personel giderlerine ayrılmaktadır. Ekonomik sınıflandırmaya göre 2007 yılı MEB bütçe tasarısı ekonomik sınıflandırması ve tasarının ilgili rakamlarının 2006 yılı KBÖ ve bütçeye oranı Tablo 2.'de verilmiştir (MEB, 2006, 198).

Tablo 2. Ekonomik Sınıflandırmaya Göre 2007 Yılı MEB Bütçe Tasarısının 2006 Yılı KBÖ ve Bütçeye Oranı (TL)

Eko Kod	Ödenek Türü	2006 Yılı KBÖ	2007 Yılı Bütçe Tasarı	2006 Yılı KBÖ’ne Oranı %	Meb Bütçesine Oranı %
01	Personel Giderleri	10.801.817.500	13.488.829.000	24,9	63,17
02	Sosyal Güvenlik Kurumuna Devlet Primi Giderleri	1.394.295.000	3.165.296.000	127,0	14,82
03	Mal ve Hizmet Alım Giderleri	1.462.090.000	1.198.203.000	18,0	5,61
05	Carif Transferler	1.564.165.000	1.907.706.000	22,0	8,93
06	Sermaye Giderleri	1.238.498.000	1.490.000.000	20,3	6,98
07	Sermaye Transferleri	107.280.000	105.500.000	1,7	0,49
	Toplam	16.568.145.500	21.355.534.000	28,9	100,00

Kaynak: MEB (2007c). “MEB 2000”, <http://sgb.meb.gov.tr/yayinlar/yayinlar.html> (19 Mart 2007)

Tablo 2’de görüldüğü gibi MEB bütçesinin büyük bölümü personel giderleri-ne ayrılmaktadır. Bu halde bile eğitim çalışanlarının ücretleri yetersiz bulunmaktadır. Ancak eğitimin kaliteye kavuşturulması adına yatırımlar büyük önem arz etmektedir. Bu durumu bütçe rakamlarıyla görmek adına Tablo 3’te konsolide bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan pay verilmiştir.

Tablo 3. Konsolide Bütçe Yatırımlarından Millî Eğitim Bakanlığı Yatırımlarına Ayrılan Pay

Yıllar	Konsolide Bütçe Yatırım Ödeneği	MEB Yatırım Ödeneği	Konsolide Bütçe Yatırımlarından MEB Yatırımına Ayrılan Pay (%)
1995	89.275.215	14.391.921	16.12
1996	251.053.771	38.153.000	15.20
1997	524.600.000	76.884.950	14.66
1998	999.975.000	373.262.000	37.33
1999	1.410.000.000	408.341.000	28.96
2000	2.352.000.000	666.782.000	28.35
2001	3.500.000.000	779.855.000	22.28
2002	5.736.000.000	1.281.690.000	22.34
2003	8.998.500.000	1.479.050.000	16.44
2004	7.368.361.000	1.244.150.000	16.88
2005	10.143.886.000	1.230.306.000	12.13
2006	13.815.000.000	1.411.498.000	10.21
2007	9.341.637.000	1.490.000.000	15.95
	O R T A L A M A		19.75

Kaynak: MEB APK Kurulu Başkanlığı, 2005, 238; MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2006, 203.

Tablo 3 incelendiğinde 1995–2007 sürecinde konsolide bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan payın % 10.21 (2006) ile % 37.33 (1998) arasında değiştiği görülmektedir. 13 yıllık süreçte konsolide bütçe yatırımlarının ortalama olarak %19.75'i MEB yatırımlarına ayrılmıştır. 2007'de bu oran % 15.95 ile ortalamanın altında kalmıştır. Tabloda dikkati çeken önemli bir nokta da 1998 yılında başlayan ve birkaç yıl devam eden yüksek oranlardır. Belirtilen dönemde Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim Uygulaması'ndan kaynaklanan alt yapı eksikliklerinin giderilmeye çalışıldığı düşünülürse bu rakamların bir geçiş dönemine ait olduğu anlaşılabilir.

Öğretim Kademelerine Göre Eğitim Bütçesi

Eğitimde para yönetimi, farklı öğretim tür ve düzeylerinin sunumu için gerekli kaynakları sağlayacak parasal kaynakların elde edilmesi kadar; farklı iller, bölgeler, öğretim tür ve düzeylerine göre dağıtım sürecini de içermektedir. Buna dayalı olarak öğretim düzeylerine göre eğitim bütçesinin irdelenmesi önemli görülmektedir (Tural, 2002, 15). Türk Millî Eğitim Sisteminin yapısı içerisinde öğretim kademeleri; okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim kurumları bulunmaktadır (MEB, 2006, 31). Ülkemizde okul öncesi eğitim genellikle ilköğretim okullarının çatısı altında yürütüldüğünden bu çalışmada bütçeleri de birlikte ele alınmıştır.

Okul Öncesi ve İlköğretim: Okul öncesi eğitim ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar ve isteğe bağlıdır. Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okuluna bağlı ana sınıfları halinde ya da ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfı olarak açılmaktadır. Millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, okul öncesi eğitimin amacı; çocukların beden, zihin, duyu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, şartları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme zemini temin edilmesini, Türkçenin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamaktır (MEB, 2006, 31).

İlköğretim, 6–14 yaş grubundaki çocukların eğitim-öğretimi kapsamaktadır. Millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak İlköğretimin amacı; her Türk çocuğunun iyi birer vatandaş olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, millî ahlâk anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamaktır. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir (MEB, 2006, 31).

İlköğretimin işlevi, bireye yaşamı boyunca toplumsal yaşamın her evresinde geçerli olan temel becerileri ve yurttaşlık özelliklerini kazandırmaktır. Devlet eğitim yatırımlarını en yaygın olarak ilköğretimde gerçekleştirmektedir (Ünal, 1996, 326). Tablo 4'te MEB bütçesinden okul öncesi ve ilköğretim için ayrılan paylar görülmektedir.

Tablo 4'te de görüldüğü gibi MEB bütçesinin % 60'ına yakını okulöncesi eğitim ve ilköğretim hizmetlerinin yürütülmesi için harcanmaktadır. Ancak ilköğretime ayrılan kaynak halen yetersiz durumdadır. Bu yetersizliğin en büyük kanıtı da okul yöneticilerinin yoğun kaynak arayışlarıdır.

Tablo 4. MEB Bütçesinden Okul Öncesi ve İlköğretime Ayrılan Paylar

Yıl	Okul Öncesi ve İlköğretim (1)	MEB Bütçesi (2)	1/2 %
1995	83.750.526.336.000	152.612.457.503.000	54.87
1996	169.259.711.178.000	308.688.705.662.000	54.83
1997	365.538.878.978.000	680.610.327.096.000	53.7
1998	696.795.251.706.000	1.435.674.491.051.000	48.53
1999	1.247.829.628.230.000	2.481.260.578.197.000	50.29
2000	1.788.618.212.240.000	3.460.791.917.140.000	51.68
2001	2.714.714.288.680.000	5.145.076.253.200.000	52.76
2002	4.252.881.424.280.000	8.043.014.605.910.000	52.87
2003	5.932.901.703.200.000	10.582.870.763.400.000	56.06
2004	7.071.723.154.560.000	12.401.075.028.410.000	57.02
2005	8.112.537.408	13.924.697.494	58,26
2006*	9.293.828.500	16.878.866.153	55,06
2007**	12.407.414.640	21.355.534.000	58.09

*2006 Bütçe Kesin Hesabı Mart 2007 rakamlarıdır ve yayımlanmadan temin edilmiştir

**2007 verileri bütçe tasarısı rakamlarıdır

Kaynak: MEB Kesin Hesapları (1995–2007)

Eğitim sistemimizin karşı karşıya bulunduğu kronik kaynak sıkıntısı, yöneticileri bütçe dışı kaynak aramaya zorlamakta, bağış gibi yollarla kaynak arayışına gidilmesi de yönetici-veli ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Adem, 1993, 206). Kavak, Ekinci ve Gökçe’nin ilköğretimde kaynak arayışlarını inceledikleri araştırma bulgularına göre; Ankara il merkezindeki ilköğretim okullarında genel bütçe ve il özel idaresi bütçesi dışında velilerden 27 tür gelir toplanmaktadır. Bunlardan bazıları şu adlar altında toplanmaktadır: Karne parası, dergi parası, diploma parası, kayıt parası, zorunlu harcamalar için velilerden alınan paralar, Koruma Derneği üye ödentisi, kitap parası ve gönüllü nakit bağışlar. Yine Süzük’ün araştırmasında da ilköğretimde bu “yasa dışı” gelir kaynaklarının 39 değişik kalemden oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır (Karakütük, 2006). Bu durum ilköğretime ayrılan kaynağın yetersiz olduğunu açıkça göstermektedir.

Ortaöğretim: Bu öğretim kademesi, ilköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelmektedir. İlköğretimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci ortaöğretime devam etmek ve orta öğretim imkânlarından yararlanmak hakkına sahiptir. Ortaöğretim kurumlarının öğrenim süresi uygulanan programın özelliğine göre, Millî Eğitim Bakanlığınca tespit edilir (MEB, 2006, 31–32). Ortaöğretimin amaç ve görevleri ise aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

Millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, öğrencilere asgari ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına

◆ Uğur Akın

katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda hem yüksek öğretime hem de mesleğe veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır(MEB, 2006, 31-32).

Tablo 5'te 1995-2007 yılları arasında MEB Bütçesinden genel, mesleki ve teknik ortaöğretime ayrılan paylar verilmiştir.

Tablo 5. MEB Bütçesinden Genel Mesleki ve Teknik Ortaöğretime Ayrılan Paylar

Yıl	Genel, Mesleki ve Teknik Orta Öğretim (2)	MEB Bütçesi (3)	1/2 %
1995	41.069.186.628.000	152.612.457.503.000	26.91
1996	87.972.479.473.000	308.688.705.662.000	28.49
1997	187.390.316.035.000	680.610.327.096.000	27.53
1998	351.334.992.310.000	1.435.674.491.051.000	24.47
1999	568.130.519.957.000	2.481.260.578.197.000	22.89
2000	798.238.416.560.000	3.460.791.917.140.000	23.06
2001	1.168.047.174.090.000	5.145.076.253.200.000	22.7
2002	1.894.313.718.150.000	8.043.014.605.910.000	23.55
2003	2.661.653.296.100.000	10.582.870.763.400.000	25.1
2004	3.094.658.914.200.000	12.401.075.028.410.000	24.95
2005	3.050.259.943	13.924.697.494	21,9
2006*	4.093.530.435	16.878.866.153	24,25
2007**	5.033.662.500	21.355.534.000	23.57

*2006 Bütçe Kesin Hesabı Mart 2007 rakamlarıdır ve yayımlanmadan temin edilmiştir

**2007 verileri bütçe tasarısı rakamlarıdır

Kaynak: MEB Kesin Hesapları (1995-2007)

Tablo 5'teki veriler incelendiğinde MEB bütçesinin yaklaşık % 25'inin genel, mesleki ve teknik ortaöğretim hizmetlerinin yürütülmesi için ayrıldığı görülmektedir. Özellikle mesleki ve teknik ortaöğretimin güçlendirilmesi ivedi ihtiyaç olarak görülmektedir. Sanayinin ve hizmet sektörünün ihtiyaç duyduğu kalifiye ara eleman ihtiyacının karşılanması için mesleki ve teknik ortaöğretimin desteklenmesi gerekmektedir.

Yükseköğretim: 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile ülkemizdeki tüm yüksek öğretim kurumlarını Yüksek Öğretim Kurulu çatısı altında toplamıştır. Bu süreçte akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş, konservatuarlar ile meslek yüksek okulları üniversitelere bağlanmıştır. Yine bu yasa ile kâr amacı gütmeyen vakıfların özel yüksek öğretim kurumları kurmalarına olanak sağlanmıştır (MEB, 2006, 212). Üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların içersinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksek okullar, konservatuarlar, meslek yüksek okulları ile uygulama ve araştırma merkezleri yüksek öğretim kurumlarını oluşturmaktadır. Yükseköğretim kurumları ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yükseköğrenim vermektedir. Kalifiye insan gücünü ve bilimsel araştırma alanlarının

istediği elemanları yetiştiren eğitim kurumlarının tümünü kapsar. Yükseköğretimin amaç ve görevleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (MEB, 2006, 32-33):

Millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak; öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek, çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak, yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak, yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, Hükümet ve kurumlarla da el birliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve Hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek, araştırma ve incelemelerin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak, Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözlü ya da yazılı yolla halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır (MEB, 2006, 32).

2006–2007 eğitim-öğretim yılı itibariye ülkemizde 68’i Devlet, 25’i vakıf olmak üzere 93 üniversite, bu üniversitelerimizde de 11.668’i profesör, 5.556’sı doçent, 14.871’i ise yardımcı doçent olmak üzere toplam 32.095 öğretim üyesi görev yapmaktadır. Bunlara 28.749 araştırma görevlisi ile 21.406 öğretim elemanı da eklendiğinde, görev yapan toplam öğretim elemanı sayısı 82.250 olmaktadır (MEB, 2006, 68).

İlköğretim ve ortaöğretime ayrılan kaynaklar genel bütçede yer alırken yükseköğretim kuruluşları katma bütçeye bağlıdır. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasası’nın 55.’inci maddesine göre, yüksek öğretim kurumları ve buna bağlı birimlerin finansman kaynakları şunlardır (Karakütük, 2006):

- Bütçedeki devlet ödenekleri,
- Kurum yardımları,
- Harç ve ücretler,
- Yayın ve satış gelirleri,
- Taşınır ve taşınmaz malların gelirleri,
- Döner sermaye işletmelerinden elde edilen karlar,
- Bağış, vasiyet ve diğer gelirler.

Bütçe rakamları incelendiğinde, yükseköğretimin finansmanında devlet katkısının son 20 yılda % 75’ten % 55’e düştüğü, buna karşın üniversitelerin kendi üretimleri ve hizmetleri yoluyla döner sermaye ve diğer gelirlerinin oranınınsa % 22’den % 41’e yükseldiği görülmektedir. Yükseköğretim hizmeti yarı kamusal bir mal olarak görülmekte, bu nedenle öğrencilerden katkı payı alınmaktadır. Bu kabul ile alınan öğrenci katkı paylarının üniversite gelirleri içindeki oranınınsa % 3’ten % 4’e yükseldiği görülmektedir. (Karakütük, 2006).

Tablo 6’te YÖK bütçesinin MEB bütçesiyle karşılaştırması ve eğitim bütçesi içindeki oranı verilmiştir.

Tablo 6’daki veriler Yüksek Öğretime ayrılan bütçenin yetersiz olduğunu açıkça göstermektedir. 2007 konsolide bütçe büyüklüğünün 204.902.262.572 YTL olduğu ve konsolide bütçenin % 3,21’inin yüksek öğretime ayrıldığı görülmektedir.

◆ Uğur Akın

Ülkemizin araştırma geliştirme faaliyetlerine ve her alanda kendine ait bilgi üretmeye olan ihtiyacı düşünüldüğünde harcamaların bir atılım yapmak için yetersiz olduğu görülmektedir. 2007 yılında öngörülen 6.5 milyar YTL tutarındaki ödenek yaklaşık olarak 4.5 milyar Amerikan dolarına denk gelmekte, bu rakam ise büyük ölçekli bir Amerikan şirketinin yıllık ARGE harcamalarının birisinde kalmaktadır.

Tablo 6. YÖK Bütçesinin Toplam Eğitim Bütçesine Oranı (Bin YTL)

Yıl	Bütçe Ödenekleri			Toplam Eğitim Bütçesinin Konsolide Bütçe Payı (%)	YÖK Bütçesinin Eğitim Bütçesi Payı (%)
	MEB	YÖK	Toplam		
1995	135.572,4	45.232,8	180.805,2	13,5	25,01
1996	257.601,1	92.172,8	349.773,9	9,8	26,35
1997	510.063,6	202.352,4	712.416,0	11,2	28,4
1998	1.243.108,0	422.656,9	1.665.764,9	11,3	25,37
1999	2.130.308,5	676.899,8	2.807.208,3	11,7	24,11
2000	3.350.330,0	1.054.610,7	4.404.940,7	9,3	23,94
2001	4.046.305,6	1.364.901,5	5.411.216,1	11,2	25,22
2002	7.460.991,0	2.495.967,7	9.956.959,7	10,1	25,06
2003	10.179.997,0	3.346.669,0	13.526.666,0	9,2	24,74
2004	12.366.236,2	3.689.754,7	16.055.990,9	10,7	22,98
2005	14.882.259,5	5.218.465,0	20.100.724,5	12,9	25,96
2006	16.568.145,5	5.846.822,7	22.414.968,2	12,8	26,08
2007	21.355.534,0	6.586.537,0	27.942.071,0	13,6	23,57

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2006, 214

OECD ülkelerinde de durumun farklı olmadığı görülmektedir. Bu ülkelerde de yükseköğretime olan talep hızla artmakta, ancak yükseköğretime ayrılan kaynaklar bu talebi karşılamakta yetersiz kalmaktadır (Oosterbeek, 1998). Yetersizliklerin yanında kamu kuruluşlarındaki ve üniversitelerdeki harcama sisteminden kaynaklanan harcama sorunları da yükseköğretim bütçesinin etkililiği ile ilgili sorunlar oluşturmaktadır. Bu sorunların nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Karakütük, 2006):

1. Bütçe döneminin dört dilime ayrılıp, Maliye Bakanlığı'ndan izinsiz harcama yapılamaması,
2. Ödeneklerin kendi harcama kaleminde harcanabiliyor olması,
3. Harcama kalemleri arası ödenek aktarma işleminin uzun sürmesi,
4. Ödenenin yılsonunda iptale gitmemesi için gereksiz harcama yapılması,
5. Bütçe hazırlanmasında önceki yılın bütçesinin bir miktar arttırılması yoluna gidilmesi ve bu durumun gerçek gereksinimler için bütçe ayırlamamasına neden olması,

6. Bütçe artışının enflasyonun altında kalması,
7. Bütçenin genellikle cari harcamalardan oluşması.

Kıt kaynaklar ve ülkenin öncelikleri düşünüldüğünde eğitim bütçelerinin etkili olamayışının anlaşılabilir bir yanı olmakla birlikte, sırf yasal düzenlemelerle ilgili böylesi sorunların giderilememesi anlaşılammaktadır. Sıralanan sorunlar incelendiğinde eğitimin bütçelenmesi konusunda yeni bir düzenlemeye gerek olduğu sonucu çıkarılabilir.

Türkiye’de Eğitim Bütçesine Halk Katkıları

Ülkemizde eğitime genel ve katma bütçe ve diğer gelirlerin dışında halkın da katkısı olmaktadır. Koç (2007) ülkemizde kamusal kaynakların eğitimi finanse etmeye yetmediğini belirtmektedir. Tural (2002, 19) ise halkın kendi bütçesinden eğitime ayıracığı kaynak miktarının, ailenin gelirine, eğitimin kişisel getirilerine ilişkin algılarına, eğitimin maliyetine ve diğer etkenlere göre değiştiğini belirtmektedir. Bu katkıların miktarları MEB bütçesi içindeki payları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Halkın Eğitime Katkıları ve MEB Bütçesi İçindeki Payı

Yıl	Halk Katkısı		Eğitim Bütçesindeki Payı (%)
	Sağlandığı Yıllık Miktar	2004 Deflatörüne Göre	
1995	4.587.242	201.016.731	2.53
1996	9.486.177	232.724.514	2.71
1997	18.471.454	252.686.087	2.59
1998	50.986.181	403.680.194	3.06
1999	71.210.217	374.635.044	2.53
2000	84.682.400	315.678.150	1.92
2001	83.801.008	171.484.704	1.54
2002	96.020.373	139.279.863	0.96
2003	144.030.560	162.034.378	1.06
2004	104.837.117	104.837.117	0.65
2005	213.714.999	226.537.905	1.06
2006	234.689.755	234.689.755	1.04

Kaynak: MEB, 2007a, 174; MEB, 2007b

Tablo 7’deki rakamlar incelendiğinde eğitime halk katkısının % 0.65 ile % 4.47 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir. Sosyal devletin gereği olarak eğitim tamamen devletçe karşılanması gereken bir hizmet olmalıdır. Ancak ülkemizde özellikle ilköğretimde kaynak yetersizliğinden dolayı halk katkısına olan ihtiyaç azalmaktadır.

Türkiye’de eğitim finansmanı büyük ölçüde kamuca karşılanmasına rağmen, kamuca yasalarda öngörülen oranlarda payların eğitime aktarılmamasından ve artan eğitim talebine paralel bir bütçe artışı sağlanamamasından eğitimde finansman sorunu yaşanmaktadır. Bu durumda eğitim-öğretimi sürdürmek zorunda olan okullar özel kaynak arayışlarına yönelmişlerdir. Okulların sağladığı özel kaynaklar da okul çevresinin sosyoekonomik durumuyla benzerlik gösterdiğinden okullar arasında fırsat eşitsizlikleri doğmuştur (Tural, 2002, 337). Dünyada da eğitim herkes için ulaşılabılır olmakla beraber; bireyler, eğitimden daha etkili faydalanma konusunda farklılaşmaktadır (Brett ve Weymark, 2003). Yani bir anlamda halk devlet gibi fırsat eşitliği sağlayamamakta, varlıklı muhitlerin okullarında her türlü olanak sağlanmakta, yoksul yerleşim yerlerinde ise yoksul okullar oluşmaktadır. Kaynakları devletin dağıtması bu şekilde bir eşitsizliğin önüne geçmek için de önemli görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

21. yüzyılda eğitim, insan sermayesini oluşturmanın, ulusların ve vatandaşların ekonomik durumunu güçlendirmenin en etkili yolu olarak görülmektedir. Bu durum yüksek değerlere ve kaliteye sahip okullara olan talebi giderek arttırmaktadır (Callan, Smeeding ve Tsakoglou, 2008). Ancak yüksek kaliteye sahip okullar açabilmek için eğitime bütçesine genel bütçeden büyük paylar ayrılması gerekmektedir.

Oysa, eğitim bütçesine büyük paylar ayrılması, hükümetlerce yeğlenen bir politika değildir. Bunun nedeni eğitimin getirilerinin uzun süreçlerde görünür olmasıdır. Beş yılda bir seçim yapılan ülkemizde iktidarlar kısa süreli ve getirileri daha görünür yatırımları tercih etmektedirler (Başaran, 2006, 465-466). Oysa ülkemizin umulan atılımı yapması için kısa vadeli hesaplardan vazgeçilerek uzak hedeflere odaklanması gerekmektedir.

Dünyadaki genel eğilim de Başaran’ın belirttiği ülkemizdeki yaklaşımın aksi yönündedir. Eğitime yapılan harcamanın bireye ve ekonomiye geri dönüşünün yapılan harcamadan yüksek olması (Trostel ve Walker, 2006), eğitimin bir yatırım olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır.

Eğitim faaliyetlerinin istenilen düzeyde sürdürülmesi için yeterli parasal kaynakların araştırılması, sağlanması, alt kesimler arasında dengeli biçimde bölüştürülmesi ve eldeki kaynakların etkili bir biçimde kullanılması gerekmektedir (Adem, 1993, 184). Ülkemizde eğitim ekonomisi açısından, altı çizilmesi gereken belki de en önemli sorun eldeki kaynakların etkili kullanılmasıdır. Çünkü özellikle son yıllarda eğitime ayrılan kaynak miktarı azımsanamayacak miktarlara ulaşmıştır. Bütçeden eğitime ayrılan bu kalemler elbette başka bütçe kalemlerindeki fedakarlıkları zorunlu kılmaktadır. Ülkenin yaptığı fedakarlıklarla oluşturulan kaynakların etkili kullanılması oldukça önemlidir. Değişen ve gelişen dünya şartları eğitimi giderek daha pahalı bir mal haline getirmekte ve eğitime ayrılması gereken kaynak ulusal gelir artışından daha hızlı gelişme ihtiyacı duymaktadır. Bu durumda alternatif kaynak arayışları yanında eğitimin maliyetini düşürücü çalışmaların da yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Ülkemizde eğitimin finansmanı, eğitim bütçesinin hazırlanması ve uygulanması konusunda çıkarımlar yapmak adına gelişmemiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerdeki değişik uygulamaların dikkate alınması önemli görülmektedir. Bu nedenle farklı ekonomik koşullardaki değişik ülke uygulamalarının incelenmesi gerek-

tedir. Örneğin, Al-Samarrai ve Zaman (2007) Malawi’de hükümetin 1994’te temel eğitim ücretlerini kaldırmasının eğitime katılım ve eşitlik üzerindeki etkisine incelemişlerdir. Araştırma sonuçları eğitim ücretlerinin kaldırılmasının ilköğretim ve ortaöğretimde okullaşma oranlarının artmasına katkı sağladığını göstermiştir. Ayrıca belirtilen artış oranının yoksul kesim lehine bir seyir izlediği tespit edilmiştir. Yazarlar, bu iyileşmenin sürdürülebilmesi ve geliştirilebilmesi için halihazırda yaygın olarak alınmakta olan yasal olmayan katılım ücretlerinin de kaldırılması gerektiğini bildirmektedir. Malawi örneği, temel eğitimin parasız olması ancak yasal olmayan katılım ücretlerin alınmaya devam edilmesi açısından ülkemizle benzerlik göstermektedir. Yazarların da belirttiği gibi devlet finansmanından beklenen eşitliğin sağlanabilmesi için yasal olmayan ücretlerin alınmasının durdurulması gerçek anlamda bir eşitlik için gereklidir. Ülkemizde de temel eğitimde yasal olmamasına rağmen değişik adlar altında toplanan birçok ücret bulunmaktadır. Ülkemizin bu açıdan Afrika’da bir üçüncü dünya ülkesi olan Malawi’yle benzer bir sorunu yaşıyor olması dikkat çekicidir.

Okullarda devlet finansmanını öne çıkaran ülkeler yanında özelleşmeyi destekleyen uygulamalar da bulunmaktadır. Örneğin, Tanzania’da hükümet, kamu okullarına ayrılan kaynak sıkıntılarında kaynaklanan düşük okullaşma oranlarını yükseltmek için özel okulların önündeki yasal engelleri ortadan kaldırmış ve özel okul açmak isteyenlere önemli kolaylıklar sağlamıştır. Bu uygulama okullaşma oranlarında artışlara neden olsa da beklenenin aksine özel okullar –öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri kontrol edildiğinde- kamu okullarına göre daha başarısız olmuşlardır (Lassibille ve Tan, 2001). Yani, umulduğunun aksine özel okullar öğrenci başarısının sağlanması için bir çıkış yolu sağlamamaktadır. Bu araştırma da özel okulların devlet finansmanına iyi bir alternatif olmayabileceğini göstermesi açısından önemli görülebilir.

Eğitimin sosyoekonomik eşitsizlikleri gidermedeki olumlu etkisi bilinmektedir. Ancak bu etki her eğitimi düzeyi için aynı değildir. İlköğretim ve ortaöğretim eşitsizlikleri gidermedeki etkisi yükseköğretime göre daha fazladır (Antonunus ve Tsakoglou, 2001). Dünyada genellikle ilk ve ortaöğretim ücretsiz olarak sunulmakta ortaöğretimden sonra sunulan eğitim hizmetinin ücretininse oldukça küçük bir kısmı öğrencilerden talep edilmektedir (Brett ve Weymark, 2003). Yani genel uygulamada eğitim devletin sorumluluğunda görülmektedir. Eğitimin finansörü devlet olmalıdır. Özellikle bölgeler arası farklılıkların eğitim ortamına yansıtılmaması ve eğitimde fırsat ve imkan eşitliği ilkesinin zarar görmemesi için devletin finansmanda baskın taraf olması gerekliliği vardır.

Araştırmalar üniversitelerde eşit ve etkili bir finansman için önemli sonuçlar ortaya koyarken birçok ülkede bu sonuçlara uyumlu şekilde finansman yapılamadığı görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında politik ekonomi, paydaşlar arasındaki rant arayışı ve siyasilere oy kaygısı gösterilebilir (Psacharopoulos, 2008). Yükseköğretime yapılan harcamaların önemli oranda ekonomik geri dönüşünün olduğunun bilinmesine rağmen ülkelerin bu kademedeki eğitime aktardıkları paylar önemli değişimler göstermektedir. Özellikle büyük bir hızla artan yükseköğretim talebi karşısında ülkelerin artan giderleri kıt kaynaklarından karşılamalarının oldukça zor olması bu durumu başlıca sebebinin oluşturmaktadır (Asplund, Abdelkarim ve Skalli, 2008). Ancak üniversitelerin ülkenin gelişimi açısından öneminin farkında olan ülkelerde durum farklıdır.

Gelişmiş ülkeler üniversitelerin sadece araştırma ve yayın etkinliklerine bile önemli miktarlarda kaynaklar ayırmaktadır. Örneğin, Chatterji ve Seaman'ın (2006) bildirdiğine göre İngiltere'de Araştırma Değerlendirme Çalışması (Research Assessment Exercise [RAE]) adlı bir program kapsamında 2002-03 yıllarında yalnızca üniversiteler- de yapılan yayınları desteklemek üzere 1 milyar Pound'dan (2003 çapraz kurlarıyla yaklaşık 1,6 milyar dolar) fazla kaynak ayrılmıştır. Ülkemizde ise aynı yılda en önemli yayın destek çalışmalarından biri olan TÜBİTAK'ın Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı (UBYP) çerçevesinde verilen destek miktarı 1,75 milyon TL (2003 çapraz kurlarıyla yaklaşık 1,06 milyon dolar) olarak gerçekleşmiştir (TÜBİTAK, 2008). Ülkemizdeki sözü edilen yayın destek programında verilen destek miktarının İngiltere'de bahsedilen destek miktarının yaklaşık 1/1000'i düzeyinde olması ülkemiz adına oldukça önemli bir soruna işaret etmektedir. Üniversitelerin bütçeleri oluşturulurken yalnızca personel ve öğrenci giderleri hesaba katılmamalı, üniversitenin en önemli işlevlerinden birinin de araştırma ve yayın yapmak olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Türkiye'de eğitim bütçesinin çeşitli açılardan incelendiği bu çalışmada ele alınan son başlık eğitim bütçesine halk katkıları olmuştur. Bu konuda da gelişmiş ülke uygulamalarından yapılabilecek önemli çıkarımlar bulunmaktadır. Murray, Evans ve Schwab (1998) okulların finansmanında aile katkılarının özendirilmesinin önemli eşitsizliklere neden olabildiğini belirtmektedir. Yazarlara göre, aile katkılarının özendirilmesiyle zengin bölgelerdeki okullarla yoksul bölge okulları arasında önemli eşitsizlikler doğmaktadır ve bu görüşe paralel olarak Amerika'da 16 eyalette bu durumun anayasaya aykırı olduğu kabul edilmiş ve buna dayalı düzenlemelere gidilmiştir. Ülkemizde de farklı bölge okulları arasındaki olanak eşitsizliklerinin birbirinden oldukça farklı okullar meydana getirdiği bilinmektedir. Bundan da öte aynı okul içinde "dayalı döşeli" sınıfların yanında bu sınıflara göre oldukça kötü durumda sınıflar bulunabilmektedir. Bu farklılıkların giderilmesi adına en azından temel eğitim düzeyinde Anayasada belirtildiği gibi (m. 42) eğitimin gerçek anlamda parasız olması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Adem, M. (1993). **Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 172, Ankara.
- Adem, M. (1997). **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası**, Bilim Matbaası, Ankara.
- Al-Samarrai, S. & Zaman, H. (2007). Abolishing School Fees in Malawi: The Impact on Education Access and Equity. **Education Economics**, 15 (3), 359-375.
- Antoninis, M, and Tsakoglou, P. (2001). Who Benefits from Public Education in Greece? Evidence and Policy Implications. **Education Economics**. 9 (2), 197-222.
- Asplund, R., Abdelkarim, O. B., & Skalli, A. (2008). An Equity Perspective on Access to, Enrolment in and Finance of Tertiary Education. **Education Economics**. 16 (3), 261-274.
- Aydın, M. (2000). **Eğitim Yönetimi**. Hatipoğlu Yayınları: Ankara.
- Balcı, A. (2005). **Açıklamalı Eğitim Yönetimi Terimleri Sözlüğü**, Tek Ağaç Yayınları, Ankara.
- Başaran, İ. E. (2006). **Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi**, Ekinoks Yayınları, Ankara.
- Bray, M ve Borevskaaya, N. (2001). Financing Education in Transitional Societies: Lessons from Russia and China. **Comparative Education**, 37 (3), 345-365.
- Brett, C. ve Weymark, J. A. (2003). Financing Education Using Optimal Redistributive Taxation. **Journal of Public Economics**, 87, 2549-2569.
- Callan, T., Smeeding, T., and Tsakoglou, P. (2008). Short-run Distributional Effects of Public Education Transfers to Tertiary Education Students in Seven European Countries. **Education Economics**. 16 (3), 275-288.

- Chatterji, M and Seaman, P. (2006). Research Assessment Exercise Results and Research Funding in the United Kingdom: A Comparative Analysis. **Education Economics**, 14 (3), 259–279.
- Coşkun, G.(1995). **Devlet Bütçesi**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Edizdoğan, N. (1995). **Kamu Bütçesi**, Ekin Kitabevi, İstanbul.
- http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=546, 19.03.2007.
- Karakütük, K. (2003). Eğitimin Ekonomik Temelleri, Veysel Sönmez (Editör), **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Karakütük, K. (2006). Yükseköğretimin Finansmanı, **Millî Eğitim**, Yaz 2006, S. 171, ss. 219–242.
- Koç, H. (2007). **Eğitim Sisteminin Finansmanı**. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi. 20, 39–50.
- Lassibille, G, & Tan, J. (2001). Are Private Schools More Efficient Than Public Schools? Evidence from Tanzania. **Education Economics**. 9 (2), 145-172.
- MEB (1995). **1995 Mali Yılı Kesin Hesap Kanunu Tasarısı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (1996). **1996 Mali Yılı Kesin Hesap Kanunu Tasarısı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (1997). **1997 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (1998). **1998 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (1999). **1999 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (2000). **2000 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (2001). **2001 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (2002). **2002 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (2003). **2003 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (2004). **2004 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (2005). **2005 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB (2006). **2006 Mali Yılı Kesin Hesabı**, Bakanlık Bütçe Birimi, Ankara.
- MEB APK Kurulu Başkanlığı (2005). **2006 Mali Yılı Bütçesine İlişkin Rapor**, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara.
- MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı (2006). **2007 Bütçesine İlişkin Rapor**, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, Ankara.
- MEB (2007a). **Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim**, Resmi İstatistik Programı Yayını, Ankara.
- MEB (2007b). **İstatistik Veriler**, <http://sgb.meb.gov.tr/yayinlar/yayinlar.html> (19 Mart 2007)
- MEB (2007c). **MEB 2000**, <http://sgb.meb.gov.tr/yayinlar/yayinlar.html> (19 Mart 2007)
- Murray, S. E., Evans, W, N. ve Schwab, R. M. (1998). Education-Finance Reform and the Distribution of Education Resources. **The American Economic Review**, 88 (4), 789-812.
- Nartgün, Ş. S. (2004). Ekonomi ve Öğretmenlik Mesleği. M. D. Karslı (Editör). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Oosterbeek, H. (1998). Innovative Ways to Finance Education and Their Relation to Lifelong Learning. **Education Economics**, 6 (3), 219–251.
- Psacharopoulos, G. (2008). Funding Universities for Efficiency and Equity: Research Findings Versus Petty Politics. **Education Economics**, 16 (3), 245–260.
- Trostel, P, ve Walker, I. (2006). Education and Work. **Education Economics**, 14 (4), 377-399.
- TÜBİTAK (2008). **TÜBİTAK 2008 Faaliyet Raporu**. http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//TUBITAK_2008FR_V51_110509_WEB.pdf adresinden 13.06.09 da alınmıştır.
- TUİK (2005). **Türkiye İstatistik Yıllığı 2005**, TUİK Yayınları No: 3009, Ankara.
- Tural, N. (2002). **Eğitim Finansmanı**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Ünal, I. (1996). **Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi**, Epar Yayınları, Ankara.

EDUCATIONAL BUDGET OF TURKEY

Uğur AKIN*

Abstract

In this research, educational budget of Turkey was discussed through budget figures. First of all, concepts of budget and educational budget were defined. Then budget figures of preschool, elementary, secondary, and higher education were discussed. Furthermore, community contribution was examined. The budget numbers including 1995–2007 fiscal years were received from Budget Definite Accounts prepared by The Ministry of National Education. Considering increases and decreases in these years, the educational budget of Turkey was interpreted. As a result of the analyses, it was found that the amount of money separated for educational budget was large but much of it was spent on personnel salaries. Especially, lack of amount for educational investments, appeared as an important issue to be emphasized.

Key Words: Budget, Education budget, Community contribution to education

* Research assistant; Ankara University, Faculty of Educational Sciences, Department of Administration and Polic.